

DISCURS DEL RECTOR DE LA UPF,

JOSEP JOAN MORESO,

AMB MOTIU DE LA INAUGURACIÓ DEL CURS 2008-2009

Sra. Blanca Palmada, comissionada per a Universitats i Recerca,
Sra. Montserrat Ballarín, regidora d'Educació de l'Ajuntament de
Barcelona,
Sra. Núria Basi, presidenta del Consell Social de la UPF,
Sra. Ariane Arpa, directora general d'Intermón Oxfam a Espanya,
Benvolguda Maria Rosa Virós, exrectora de la UPF,
Membres de la comunitat universitària,
Amigues i amics,

Aquest és el quart curs acadèmic en què jo presideixo com a rector aquest acte d'inauguració. En atenció als cicles preceptius als quals institucionalment estan lligades les universitats, i donat també que la Universitat acaba de fer divuit anys, val la pena mirar una mica enrere, encara que només sigui per respirar fondo, agafar força, guaitar adequadament el que ens queda i continuar caminant.

Dilluns de la setmana passada vam inaugurar el curs de tot el sistema universitari català a la Universitat de Barcelona, tocats amb el vestit acadèmic, com encara s'estila en el seu paranimf; dimarts vaig continuar suportant –jo que no l'he duta quasi mai– la vestimenta acadèmica a Madrid, a la UNED, en un acte d'homenatge a les deu dones que han estat, des que el 1982, precisament a la UNED, fos elegida la Dra. Elisa Pérez Vera, rectores d'universitats públiques espanyoles, entre les quals

es troba la Dra. Maria Rosa Virós, anterior rectora de la nostra universitat i primera dona rectora d'una universitat catalana. Dissabte passat vaig aconseguir escapar-me una estona al centre; vaig anar a la llibreria La Central del carrer Mallorca i, entre els llibres que hi vaig comprar, n'hi ha un del que no coneixia la seva existència: es tracta de tres-cents hendecasíl·labs italians de Galileo Galilei, un *divertimento* que duu per títol *Contro il portar la toga*. Donat que Galileu representa la nova ciència enfront de la vella i encarcerada acadèmia i que els versos ens diuen que les togues van ser inventades 'per dar canzone e pasto agl'ignoranti,/ che tengon più valente e più saputo/ questo di quel, secondo ch'egli arà/ una toga di rascia o di velluto', els que les van inventar són 'questi dottor non l'han mai intesa bene'; del que es tracta, segons Galileu, és 'perché, secondo l'opinion mia,/ a chi vuol una cosa ritrovare,/ bisogna adoperar la fantasia,/ e giocare d'invenzione, e 'ndovinare;/ e se tu non puoi ire a dirittura,/ mill'altre vie ti posson aiutare'.

El llibret de Galileu s'adiu bé a l'esperit de la nostra universitat: és possible estar acabant al matí un article que després publicarà *Science* i anar a jugar al vòlei platja a migdia –amb això vull dir que la saviesa vertadera està molt lluny de l'aparença de solemnitat–, i també s'hi adiu bé aquesta invitació alegre a la recerca de la saviesa i de la veritat feta no pas individualment sinó col·lectivament, entre tots. Bé, ara no tenim ja només el costum a la Pompeu Fabra de no usar mai els vestits acadèmics, sinó que en tenim a més la justificació: estem amb Galileu *contro il portar la toga*.

Deia, però, que miréssim una mica enrere. En divuit anys, l'esforç de tots ha fet de la nostra universitat una de les millors universitats del sud d'Europa, sense cap dubte. Referint-me als darrers anys, en el pla d'actuacions d'aquesta etapa hi vam establir quatre eixos: 1) adaptar el model docent de la UPF, basat en l'excel·lència i en la innovació, a l'EEES, tant pel que fa al grau com al postgrau; 2) accentuar l'orientació de la UPF cap al postgrau, fixant-nos com a ideal que almenys el 30% dels nostres estudiants ho siguin de postgrau; 3) fer de la UPF una universitat intensiva en recerca, i 4) dissenyar una estratègia adequada d'internacionalització.

Com sabeu, en el darrer curs ens hem sotmès a una avaluació institucional realitzada per la European University Association –l'informe final està a disposició de tothom a la web de la Universitat. Doncs bé, en els quatre eixos l'informe subratlla que anem pel bon camí: una universitat europea, innovadora en la seva oferta docent, amb un biaix cap a la formació de postgrau i a la recerca, focalitzada en l'estudi de l'ésser humà i de la seva relació amb la polis, ancorada al teixit urbà de la ciutat de Barcelona. Us dono algunes dades només com a píndoles: en la darrera inscripció a les titulacions de grau hem passat d'una sola titulació amb un nivell de puntuació superior a 8 en la nota de tall a cinc titulacions (quatre adaptades ja a l'EEES, una d'elles –impartida amb la UAB– la llargament anhelada titulació de Medicina). Una universitat, no ho oblidem, és bona, en primer lloc, en la mesura en què és capaç d'atreure els millors estudiants. La inscripció d'estudiants als màsters universitaris de la UPF, i als equivalents als màsters universitaris impartits a l'IDEC, a la Barcelona Graduate School of Economics o a les

altres escoles adscrites, continua augmentant, i se situa ja molt a prop del 30% que ens havíem marcat. La recerca continua vigorosa pel que fa a projectes i publicacions, amb un servei que empara la recerca, la impulsa i hi dóna suport, i estem molt satisfets pel fet que en les convocatòries del European Research Council la Universitat Pompeu Fabra és la universitat de Catalunya i d'Espanya que ha tingut més èxit, amb diferència. De les tres-centes *startings grants*, vint-i-cinc van anar a Espanya, de les quals setze a Catalunya; la gran majoria a centres de recerca autònoms i només cinc a universitats espanyoles, de les quals dues al Departament d'Economia i Empresa de la nostra universitat, als investigadors Dra. Marta Reynal i Dr. Jan Eeckhout; de les avaluacions que ja coneixem (el procés no ha acabat i manquen algunes branques) de les *advanced grants* només sis han anat a Espanya, de les quals dues a professors de la UPF, una –a través del CREI– al professor Jordi Galí, catedràtic del Departament d'Economia i Empresa, i una altra al professor Juan Carlos Garavaglia, investigador ICREA adscrit al Departament d'Humanitats. La visibilitat internacional de la UPF continua fent possible que més del 40% dels nostres estudiants de doctorat siguin de fora d'Espanya i que el nombre d'estudiants i d'investigadors visitants de l'estranger continuï creixent. D'altra banda, estem a punt d'acabar les obres del campus de la Comunicació, al districte 22@, on durant les vacances de Nadal es traslladaran els estudiants, els professors i el personal d'administració i serveis que ara estan als edificis Rambla i França. La idea de les tres branques de la Universitat –biomedicina, ciències socials i humanes, i tecnologia i continguts de la comunicació– tindrà llavors una expressió física i, per així dir-ho, geogràfica.

Tot això ho hem fet comptant amb tots els membres de la comunitat universitària. Processos com aquest no estan exempts de tensions, però continuarem maldant perquè els estudiants compreguin que el canvi que estem duent a terme és per posar els estudiants al nucli del nostre model docent i, amb ells, exigirem als nostres governs més beques i préstecs especials; perquè ho pugin fer tots amb condicions d'equitat; perquè els professors compreguin que l'*iter* acadèmic ben definit, amb regles clares, que permet estar oberts a captar el millor talent a tot el món, amb la garantia que les legítimes aspiracions de promoció dels nostres professors lectors, Ramón y Cajal, agregats i titulars serà atesa; perquè els membres del PAS, en cooperar en les reformes organitzatives necessàries, estan fent possible la introducció de mecanismes més transparents per millorar el disseny de la carrera professional, vertical i horitzontal.

Ara bé, tot això no ho podem fer sols. Ens cal mirar cap enfora i cooperar amb aquells que estan al nostre entorn. En primer lloc hem d'estrènyer els lligams del Grup UPF, que comença a ser gran, complex i potent, i hem de definir una estratègia per al Grup, que enfortirà la nostra recerca i que ens permetrà alhora tenir una relació més fluida amb l'entorn productiu de la Universitat. En segon lloc, hem creat l'aliança A4 d'universitats, amb la Universitat Autònoma de Madrid, la Universitat Autònoma de Barcelona, Universitat Carlos III i nosaltres. Hem començat a cooperar en formació de postgrau, en intercanvi de recercadors, en recerca i en visibilitat internacional. Potser us agradarà saber que en un informe encarregat pel Ministeri i realitzat a la Universitat de Granada sobre la recerca a les universitats espanyoles –en

el qual es tenen en compte els elements següents, sempre prenent com a ràtio el nombre de professors permanents: projectes de R+D, publicacions a l'ISI, trams de recerca, tesis doctorals, beques FPU i doctorats amb menció de qualitat—, la UPF és la quarta, i les tres primeres són les altres tres de l'aliança per l'ordre en què les he anomenat, que és el seu ordre de creació. Algú ha dit que es tracta d'una mena d'Ivy League a l'espanyola. La UPF és la primera en projectes de R+D, la segona en beques FPU, la tercera en trams de recerca i en doctorats amb menció de qualitat. Però, malgrat aquests dos indicadors darrers, és la quinzena en tesis doctorals, i això explica que no estiguem més amunt encara. En qualsevol cas, això és un toc d'atenció —el cofoisme és sempre dolent—, i estem treballant per millorar aquest indicador, en el qual ens juguem la nostra vocació de *research university*. La UPF és, és clar, una universitat catalana, i per això l'estratègia del Llibre Blanc de les universitats catalanes cap a la creació d'un espai català comú de les universitats públiques, la Universitat de Catalunya, és una estratègia assumida amb il·lusió i confiança. D'altra banda, d'aquí a dues setmanes la UPF assumirà la presidència de l'Associació Catalana d'Universitats Públiques i, per tant, representarà més encara aquesta aliança.

Ara ens cal mirar cap endavant, cap al 2015, l'any en què la UPF celebrarà el seu vint-i-cinquè aniversari. Ens cal fer-ho per posar un nou repte: que l'any 2015 la UPF sigui una de les millors universitats, no ja del sud d'Europa, sinó d'Europa. Punt. És un repte ambiciós, però possible. Hem mostrat una ara ja sostinguda capacitat d'atreure el talent, i talent atreu talent, com bé sabem. Ens cal un grau necessari

d'homogeneïtat, per tal d'atreure talent a tots els nostres àmbits. Amb aquesta qüestió tenim un gran avantatge: Barcelona és una ciutat atractiva a hores d'ara al món, i ho seguirà sent en el futur. I no només per estudiar, com Vicky la protagonista de la pel·lícula del nostre doctor Allen, la *Catalan identity*. Nosaltres som al cor de la ciutat, som una universitat on s'ensenyen totes les matèries que importen a la polis, a la ciutat. Som una ciutat eminentment urbana. És possible que a un físic teòric li sigui igual on és el seu campus –si lluny o a prop de la ciutat–, però un economista, un polític, un jurista, un professor d'art o de literatura necessita, com diu el poeta, 'que es vegi ciutat des de la finestra/ que es sentin els clams de guerra o de festa'. Barcelona és un gran actiu per a la Universitat, i si som capaços d'aconseguir que en algunes disciplines els possibles estudiants de postgrau d'Oslo, de Cracòvia, d'Ottawa, de Bogotà, de Shanghai o del Caire, per exemple, considerin Barcelona com una opció per a la seva formació, ens en sortirem. Per això ens cal canviar alguns aspectes de la nostra cultura, per fer-la més multilingüe –ho estem fent– i més multicultural. Ens cal que la internacionalització esdevingui un element transversal, amb més sinergia entre la captació de talent i la participació en projectes internacionals; ens cal l'ajut de les administracions per fer l'habitatge més accessible per a aquesta demanda; ens cal cooperar amb d'altres per enfortir la nostra oferta. Ara és el moment, i no el podem deixar escapar.

El moment és, d'altra banda, força complicat. L'esforç pressupostari que, sobretot la Generalitat, però també l'Estat, estava fent per augmentar la despesa en educació superior i en R+D+i s'alentirà com a conseqüència de la crisi econòmica. Una crisi, d'altra banda, de la qual ningú no gosa

predir-ne ni la durada ni els efectes. Hem de ser conscients que aquesta és una circumstància del nostre context que ens afectarà, que afectarà ja al 2009, sense anar més lluny, l'increment dels sous dels treballadors públics. Bé, potser no sigui, això no obstant, un mal moment per reflexionar sobre els dos aspectes que l'informe Bruegel –al qual em referia en la inauguració del curs passat– situava com a més deficitaris i més necessitats de canvis de les universitats europees i que l'informe d'avaluació de l'EUA també ens recorda a nosaltres amb insistència: em refereixo al finançament i a la governança.

Ara mateix l'estructura del pressupost de la UPF, com de totes les universitats del nostre entorn, és la següent: una mica menys del 70% és la suma de la subvenció ordinària de la Generalitat i de la part del pla plurianual d'inversions; entre el 15% i el 20% correspon als projectes competius de R+D i als convenis de transferència i assessorament; entorn del 10 % correspon a les taxes de matrícula, i només entre l'1% i el 2% són altres contribucions privades. A la vegada, universitats no gaire més grans que la nostra, com per exemple la Universitat d'Oxford o la New York University, han començat campanyes per obtenir en els propers cinc o sis anys més de dos mil milions d'euros addicionals. Aquestes contribucions tenen dues fonts: en primer lloc, els antics alumnes –nosaltres som una universitat jove, però hem començat un projecte per enfortir aquesta dimensió, en col·laboració amb l'IDEC i d'acord amb l'Associació d'Antics Alumnes de la UPF i de l'ESCI–; i, en segon lloc, les donacions privades, que al nostre país no tenen un tractament fiscal adequat, i per això cal començar a lluitar perquè canviïn les lleis i canviï la cultura i la percepció social d'aquest fet. Comptem amb

la complicitat, el suport i la participació del Consell Social. L'anterior presidenta, la sempre enyorada Mercè Sala, hi creia plenament. L'actual presidenta, Núria Basi, comparteix aquesta creença. La tasca del Consell en aquesta qüestió és primordial. Seria impropï plantejar-nos objectius tan ambiciosos en *fundraising* com Oxford o la New York University, però podem plantejar algun objectiu més modest per a la UPF per al 2015, i ho farem. Només així podem dur endavant alguns projectes addicionals que amb la subvenció pública no podríem cobrir.

L'altre aspecte és la governança. És clar, hi ha països europeus que han afrontat canvis legislatius que els han permès anar molt més enllà del que la situació legislativa ens permet a nosaltres. Però hem de ser capaços de trobar, enmig de les esclatxes del nostre sistema legislatiu –les lleis no han de ser mai els barrots de la nostra presó, sinó que han de ser eines per fer coses–, el nostre propi camí sense caure en dos extrems igualment perillosos. Hem d'evitar caure en el pessimisme, que ens duria a creure que la Universitat no és reformable, i menys des de dins, i que per tant més val oblidar-se'n; però també en un optimisme ingenu que creu que hem d'adoptar un model totalment *managerial*, de consell d'administració, conseller delegat i directius varis; hi ha moltes veus qualificades que ens adverteixen que aquest model, vàlid per a les empreses, no és òptim per a les universitats, on el talent i les iniciatives més innovadores no estan estructurades jeràrquicament, sinó capil·larment, en xarxa. Hem de modernitzar les nostres estructures, d'administració, acadèmiques i de govern, sense convertir-les totalment en estructures gerencials, sinó preservant el que sempre ha distingit les universitats: el model col·legial.

La magnífica lliçó inaugural d'Ariane Arpa, directora general d'Intermón Oxfam a Espanya, ens recorda alguna cosa que els universitaris no hem d'oblidar mai: la responsabilitat perquè la dignitat i els drets de tots els éssers humans siguin honorats i promoguts. La història del darrers cent anys ens ha ensenyat que avenços científics i tècnics impensables fins fa poc temps són malauradament compatibles amb dues fonts immenses d'injustícia: la tirania de governs autoritaris –que, en comptes d'honorar els drets dels seus ciutadans, els vulneren– i el manteniment de la tercera part de la humanitat sota els llindars de la pobresa. O sigui que ens cal, ara que vivim en un món que ha globalitzat els diners, les mercaderies, el coneixement i les comunicacions, globalitzar la justícia: ens cal una justícia global. Igual que fa dos anys vam dedicar el curs acadèmic a la figura de Pompeu Fabra, el president del Patronat de la Universitat de Barcelona republicana que enguany compleix 75 anys, i l'any passat a la igualtat de gènere, que ens durà molt aviat a aprovar el nostre Pla d'Igualtat Isabel de Villena, aquest curs el dedicarem a la justícia global.

Una universitat com la nostra, amb un focus important en les ciències socials i humanes, no pot ser indiferent davant d'aquesta realitat. Ha de contribuir a pensar com és possible introduir el respecte dels drets, la democràcia i l'imperi de la llei perquè aquestes proteccions respecte a la tirania s'estenguin a tothom, i ha de contribuir a concebre mecanismes econòmics que no exclogui dels beneficis de l'economia de mercat gairebé la meitat de la humanitat.

I així ho farem. Vaig acabant: dissabte passat, quan vaig comprar el llibret de Galileu, vaig comprar també un llibre clàssic, de Sir David

Ross, sobre Aristòtil, el gran filòsof de l'antiguitat, un llibre del qual n'he llegit algunes parts, però que ni tenia ni havia llegit sencer. Aristòtil, potser no cal que us ho recordi, fou un pensador i una persona excepcional, i segurament se sentiria ràpidament feliç en qualsevol de les facultats de la nostra universitat. Bé, doncs una de les coses en què més insisteix Aristòtil és que a banda de saviesa teòrica, *sofia*, per a les coses pràctiques –per a la governança, diríem ara– ens cal saviesa pràctica, *fronesi*, i això significa, a més de coneixement dels universals, capacitat de copsar els particulars, capacitat de copsar les circumstàncies particulars del nostre context i de discernir allò que és millor fer en aquest context. Martha Nussbaum, una neoaristotèlica actual, professora a Chicago, ens diu que aquesta doctrina aristotèlica està ben representada per una frase del gran escriptor Henry James al pròleg d'una de les seves novel·les, *The Princess Casamassima*, que diu que el nostre ideal és esdevenir 'finely aware and richly responsible'. Doncs bé, disposem-nos a fer de la Universitat Pompeu Fabra una *research university*, plenament lligada a la polis de Barcelona, implicada subtilment i plenament responsable.

Moltes gràcies.

DECLARO INAUGURAT EL CURS 2008-2009 A LA
UNIVERSITAT POMPEU FABRA

Barcelona, 1 d'octubre del 2008